

“Afrika’da Hegemonya
Mücadeleleri ve
Türkiye” Yuvarlak Masa
Toplantısı Raporu

“Afrika’da Hegemonya Mücadeleleri ve Türkiye” Yuvarlak Masa Toplantısı Raporu

Diplomasi Vakfı tarafından gerçekleştirilen “Afrika’da Hegemonya Mücadeleleri ve Türkiye” yuvarlak masa toplantısı, alanında uzmanlar, akademisyenler ile vakıf çalışanlarının katılımıyla tamamlanmıştır. 4 Ağustos 2023 tarihinde düzenlenen yuvarlak masa toplantısına dâhil olan katılımcılar listesi şu şekildedir:

Doç. Dr. Oğuzhan Bilgin – Diplomasi Vakfı Direktörü

Saadet Oruç – Cumhurbaşkanı Başdanışmanı

Sevil Nuriyeva – Gazeteci

Doç. Dr. Asena Boztaş – Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

Dr. Tunç Demirtaş – SETA

Dr. Huriye Yıldırım Çınar – TASAM

Elif Şahin – Diplomasi Vakfı

Afrika ülkelerinde yaşanan son gelişmeleri Fransa, Rusya, Amerika Birleşik Devletleri ve Çin arasındaki güç mücadeleleri ve Türkiye’nin Afrika politikası çerçevesinde değerlendiren toplantının ilk bölümünde Rusya’daki Wagner isyanından sonra Afrika’nın daha da gündeme gelmesiyle

konunun Rusya boyutunu incelemek amaçlı toplantı katılımcılarından Sevil Nuriyeva, birebir sahadan edindiği tecrübeler ile hem Batı mediasında hem de Rus mediasındaki Rusya'nın konumuna değinmiştir. Konuya Ukrayna savaşına değinerek başlayan Sevil Nuriyeva, sonrasında Wagner olayları ve son olarak da Rusya'nın Afrika stratejilerinin altını çizmiştir. Karadeniz'deki hakimiyetini korumaya yemin etmiş bir Rusya'nın Batı ile Ukrayna'da yaşadığı savaş sonrasında Wagner olayının yaşanması ve Afrika'da Rusya'nın Batı ile yaşadığı mücadelelere yönelik benzer sorunların olduğunu dile getiren Sevil Nuriyeva, Rusya yönetiminin içerisindeki farklı fikirlerin kolektif bir şekilde hareket ettiğine değinmiştir. Wagner ve Prigojin'e yönelik "Bir taraftan Putin Prigojin'in ağızından konuşulan şeylerin konuşulmasını istedi. Bir taraftan Wagner'in kalmasını istiyor, bir taraftan da Prigojin gibi sınırını aşanların deşifre olmasını istiyor. Belki şimdi değil ama orta vadede Prigojin ve onun gibileri tasfiye edecek ama Wagner kalacak. Putin kendinden sonraki aktörlerini de hazırlamaya başlamıştır." diyerek Rusya'nın planlarının altını çizmiştir. Rusya'nın Afrika'daki varlığı için, Wagner Grubu isyanı sonrasında Putin'in bölgede değiştireceği stratejilerden bahsetmiştir. Rusya'nın kıtada güçlü ilişkilerinin bulunduğu ülkelerde Wagner aracılığıyla uzun zamandır temas halinde olduğunun, Ukrayna meselesinden sonra Afrika kıtasında askıya aldığı bir sürecin bulunduğu, Putin'in ise artık bu yeni süreçte, çok kutuplu dünyada yeni stratejiler

belirlediğinin altını çizmiştir. Afrika konusunda Rusya'nın hem Amerika Birleşik Devletleri'ne hem de Fransa'ya gözdağı verdiği ve yeni ekonomik kanallar geliştirdiği, özellikle de bu alanda Afrika merkezli planlamalar yaptığını vurgulamıştır. Afrika'daki hegemonya mücadeleleri başlığı altında Putin'in Afrika'yı ABD ile Fransa ile pazarlık coğrafyası olarak kullandığı ve Putin'in Afrika politikasının Wagner üzerinden kuruyormuş algısını dağıtmak istediğini belirtmiştir.2. Rusya- Afrika Zirvesi Ekonomik ve İnsani Forumu'nun Putin'in Afrika ülkeleriyle canlandırmak istediği birebir ilişkilerinin de bir yansıması olarak görüldüğü ve etkisini artırmak istediği yeni bir inşa sürecine geçtiğinin de vurgusu yapılmıştır.

Afrika'daki Fransa Rusya mücadelesine yönelik son gelişmeler ve bu gelişmelerin Fransız medyasındaki yansımaları, Emmanuel Macron'un gelişmelere karşı bakış açısı gibi birçok başlığı değerlendiren Cumhurbaşkanı Başdanışmanı Saadet Oruç, Fransız medyasında çıkan farklı haberlerden çarpıcı örneklerle yer vermiştir. Fransız istihbarat biriminden bir kişinin verdiği röportajda, Wagner Grubu isyanı öncesinde Fransız istihbaratının olaylardan haberinin olduğu ayrıca geçmişte Wagner'in Fransız karşıtı faaliyetleri ile Fransa'nın önüne çıkmasına istinaden Fransa'nın Wagner'in içerisinden bilgi almaya başladığı konularına yer verildiğini işaret eden Saadet Oruç, Rusya ile Fransa'nın "bir süredir bir bilek güreşinde olduğundan" bahsetmiştir. Françaafrique diye adlandırılan post-modern Fransız sömürgeciliğinin bir çöküntü içerisinde olduğu, Fransız basınının da bu çöküntünün Macron için büyük bir başarısızlık yarattığını dile getirdiğinin altını çizmiştir. Afrika'da hali hazırda oluşan boşlukta ve özellikle Fransa'nın Nijer'de gücünü kaybetmek istemeyeceği bir konumda bu bölgede terör olaylarını tetikleyebileceğinin altını çizen Saadet Oruç, bu tarz terör olaylarının Batı'nın bölgeye müdahale edebilmesi açısından onlara fırsat doğurabileceğinin de özetini geçmiştir. Olayların ekonomik boyutuna değinerek, Avrupa Birliği'nin Afrika'daki ekonomik çıkarları bağlamında bölgedeki enerji kaynağı olan uranyum için Avrupa Birliği'nin temininin beşte birinin Nijer'den çıktığının da altını çizmiştir. Türkiye'nin farklı bir alternatif olarak enerji konularında ortaya çıktığının da altını çizmiştir. Türkiye'nin Afrika'da var olma stratejisinin, Rusya ve Fransa'nın oradaki mücadelesinden çok

daha farklı bir vizyon olduğunu belirterek, Türkiye'nin tarih boyunca sömürgeciliğe karşı geldiğini vurgulamıştır.

Doç. Dr. Asena Boztaş'ın, Afrika'daki hegemonya mücadelelerinde ekonomi ve ticaret boyutunu ele aldığı bölümde, özellikle 2000'li yılların sonrasında BRICS'in ekonomi alanında söz sahibi olduğunun küresel boyutta tecrübe edilmeye başlandığını, bununla beraber Afrika özelinde İngiltere ve Fransa gibi ülkelerin bölgesel varlığının yeni sistemde düşüşe geçmesiyle Türkiye'nin Afrika'daki varlığının daha da büyük bir avantaja dönüşeceğini altını çizmiştir. Konunun ticaret boyutunda ise Türkiye'nin Afrika ile siyasi ve ekonomik anlamdaki sağladığı başarılı ve yakın ilişkilerin Türkiye ve bölge ülkelerinin arasında yapılan ticarete yansımalarının ileri düzeyde olduğu ve bu ticaretin Türkiye'de faaliyet gösteren ve yurt dışına ihracat yapan küçük ve orta ölçekli işletmelerin bölgede daha fazla faaliyet göstermelerinin ülkemiz ekonomisine büyük katkılar sağlayabileceğini belirtmiştir. Afrika'da var olmanın bir yolunun da ticarettten geçtiği ve bunun önemli bir faktör olduğunun da altını çizen Doç. Dr. Asena Boztaş, Batılı ve Afrika'da faaliyet gösteren büyük işletmelerin bu pazardaki var olma mücadelelerinde kendileri ile aynı alanda faaliyet gösteren başka işletmelerin yerel pazarda kendilerine rakip olmaması için Afrika'daki hükümet kanallarıyla masaya oturarak diyaloglarını sürdürdüklerini belirtmiştir. Afrika'da yaşanan son gelişmelere yorum getiren Doç. Dr. Asena Boztaş, Fransa'nın tek başına hakim olduğu bir Afrika'dan ise bölgede güç parçalanmasının olduğu, Rusya'nın ve diğer Batılı devletlerin kendi aralarında mücadelelerini sürdürdüğü bir Afrika'nın Türkiye için daha avantajlı bir durum olacağını dile getirmiştir.

Dr. Tunç Demirtaş, Rusya'nın Afrika ile ekonomik ilişkilerini genişletmeye yönelik, Tahıl Koridoru Anlaşması'nın planlaması ile ilgili olarak kıtaya giden koridorun Basra Körfezi ve Hindistan üzerinden deniz yolu ile Türkiye'yi dışarıda bırakabilecek bir koridor olmasından dolayı Türkiye için olumsuzluk yaratabileceğini belirtmiştir. Rusya'nın diplomatik ilişkilerini artırmak istediği bir ortamda, sahasını genişletmeye çalışırken Rusya için önemli konulardan birisinin ekonomi ile beraber enerji olduğunu, Cezayir ile Rusya arasında planlanan iki adet nükleer reaktör

antlaşması gelişmesiyle örneklendirmiştir. “Putin, ekonomi ve askeri güçle beraber burada enerji kartını kullanarak Avrupa’yı iyice sıkıştırmaya çalışacaktır” diye sözlerine devam etmiştir. Nijer’deki son gelişmelere de değinen Dr. Tunç Demirtaş, bu ülkedeki iktidar mücadeleleri, ekonomik durum, ülke içerisindeki adaletsiz dağılımın Nijer’deki darbenin temel sebebi olduğunun ve bunun yanısıra ülkede Amerika Birleşik Devletleri, Fransa, Almanya ve İtalya gibi Batı ülkelerin askeri üslerinin bulunduğu ve bu ülkelerin üslerini terörle mücadele kapsamında faaliyete soktuklarını belirttiklerinin de altını çizerek, terörle mücadele açısından ülkenin istikrarını sağlayan herhangi bir yol kat edilmediğini ve yerel halkın bu duruma karşı tepkili olduğunu vurgulamıştır. “Burada Fransız karşıtlığı da darbeciler açısından güzel bir zemin oluşturuyor. Burada darbenin meşruiyetini sağlıyor. Hatta bu süreçten sonraki dönemde Çad’a tekrar dikkat edilmesi gerektiğini düşünüyorum” demiştir. Nijer’deki durumun hem küresel hem de bölgesel anlamda bir istikrarsızlık yaratabileceğini belirten Dr. Tunç Demirtaş, Nijer, Nijerya ve Benin ülkelerine dikkat çekerek, Benin’in terör açısından riskli bir bölge olabileceğini, Benin’in jeopolitik konumu nedeniyle enerji hatlarının denize çıkış noktasında kritik bir önem taşıdığını ifade etmiştir. Fransa’nın bölgede ciddi bir tepkiyle karşı karşıya kalmasıyla Fransa’nın bölgedeki politikasını değiştirmesinin söz konusu olabileceği fakat ekonomik bağlamda Fransa’nın bölgedeki varlığını devam ettireceği yönünde yorum getirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri ve Çin’in bölgedeki varlığının da devam edeceği ve özellikle Çin’in kıtadaki varlığının temelinde ekonomik çıkarlarının bulunduğunu dile getirmiştir. “Çin’in Benin ve Nijer arasında bir petrol boru hattı inşası var. Bu proje tamamlandığı zaman bu hattan günde 90 bin varil petrol akışının sağlanması amaçlanıyor. 2023’ün son çeyreğinde petrol boru hattının tamamlanması bekleniyor. Bölgedeki çatışmayı önleme açısından Çin’in gerektiğinde önemli bir aktör olarak ortaya çıkacağını düşünüyorum” diyerek sözlerini sonlandırmıştır.

Dr. Huriye Yıldırım Çınar, Türkiye’nin Afrika kıtasındaki ataklarının altını çizerek, Türkiye’nin savunma sanayii alanında ürünlerini geliştirip Afrika pazarına sunması ve Afrika kıtasındaki ülkelerle bu alanda birçok anlaşma yapmasıyla beraber Fransa’nın bu konudaki rahatsızlığı ve Fransız gazetelerinin Türkiye’ye karşı karalama kampanyalarının bölgedeki rekabete dayanarak

ortaya çıktığını vurgulamıştır. Bunun yanı sıra özellikle eğitim alanında Fransa'nın Türkiye ile bir rekabete girdiğini de vurgulayarak bunun nedeninin Fransa'daki eğitim ücretlerinin artış göstermesi ve Türkiye'nin Afrikalı öğrenciler için daha çekici bir ülke haline gelmesinden kaynaklandığını belirtmiştir. Burada Afrikalı elitlerin çocuklarının artık eskisi kadar Fransa'ya eğitim için yönelmedikleri, Afrika'dan Türkiye'ye gelen öğrencilerde artış yaşandığı ve bu pazarda Fransa'nın avantajını Türkiye'ye kaptırmak

istemediğini de vurgulamıştır. Afrika'da Türk algısı ve imajının önemine değinen Dr. Huriye Yıldırım Çınar, TRT Afrika'nın kuruluşu, Anadolu Ajansı'nın Afrika'da olmasının öneminden bahsetmiştir. Toplantının diğer bir bölümünde kendisine yöneltilen "Afrika'da İran'ın etkisinin artmasına yönelik, Afrika'da bu durumun geleceği nasıl görünüyor?" sorusuna, Nijerya'da güçlü Şii oluşumların yer aldığı, örneğin geçtiğimiz yıllarda tutuklanan İbrahim Zakzakı'nın, tutuklandıktan sonra Nijerya'da İran destekli gösterilerin düzenlenmesi gibi Afrika'da İran'ın Şii oluşumlarına desteğin devam edeceğinin altını çizmiştir. İran'ın bölgede birkaç dönemdir sessiz kalmasına rağmen İbrahim Reis'den sonra bu unsurların artabileceğine de dikkat çeken Dr. Huriye Yıldırım Çınar, çarpıcı bir konu olan İran ve İran'ın bölgedeki enerji ilişkileri ve çıkarlarına yönelik "Kenya ve Uganda'da enerji sıkıntısı var. Bu enerji sıkıntısını çözmek isteyen aktörler var. İran'ın kendi nükleer deneyimi var ve Kenya ve Uganda kendi nükleer enerji santrallerini kurmak istediklerinde İran bu ülkelere uzmanlık desteği vermeyi teklif ediyor. Fakat bu durum ilerleyen süreçte çok fazla tehdit yaratabilir. Siyasi çalkantıların olduğu, terör gruplarının bulunduğu bu noktalarda nükleer enerji santrali inşası güvenlik açısından soru işareti yaratıyor" diyerek sözlerini tamamlamıştır.